

Semestrální práce z dějin oděvní kultury
VÝVOJ SPORTOVNÍHO ODĚVU:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI	
UNIVERZITNÍ KNIHOVNA	
Přir. č.	2130468
Signat.	B15081
Kč	

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA
TECHNICKÉ UNIVERZITY V LIBERCI

3146181027

vypracovala: Denisa.Orlíková.

Sport a moda to je pro nás dnes naprosto samozřejmé spojení vyvolávající představu pohodlného, účelného oděvu. V průběhu 150. let se s rozvojem sportu a celé společnosti zásadně proměnila i sportovní moda. Významný způsobem ovlivnila i běžný způsob odívání a stala se charakteristickým prvkem signalizujícím také proměnu postavení ženy ve společnosti.

Bruslit nebo sedět na koni se v načínčané sukni se spoustou spodniček ještě jakžtakž dalo, jezdit na bicyklu, lyžovat a podnikat horské túry nikoliv. Pro tyto účely bylo nutno značně zjednodušit střih a zbavit se všech nepohodlných a překážejících součástek. Sportovní oděvy tak sice pořád ještě měly blůzy s módními mohutnými šunkovými rukávy a patřil k nim klobouček se závojem, ale sukně se zkrátily nebo se dokonce proměnily v sukně kalhotové, připomínající baňaté turecké harémové kalhoty. Českým dámám to prý trvalo o něco déle než těm ve světě - nechtěly se vzdát elegance ani na cyklistických závodech. Turistické sukně mívaly délku do poloviny lýtek, ovšem patřily pod ně ještě úzké kalhoty. Plavky Pro nás nejnepředstavitelnějším kouskem oděvu byly bezesporu dámské plavky. Oblíbeným materiálem byl bavlněný kartoun a flanel, oblíbenou ozdobou volánky a lemy. Úplně dospod patřily pletené punčochy (obvykle černé) a spodní košilka, navrch pak kalhoty (dětské byly kratší) a v pase stažená dlouhá halena; nepočítám koupací čepici. Pro stydlivé dámy tu byla varianta s halenou dlouhou až na zem. Pánské plavky, známé pruhované trikoty, byly nepochybně pohodlnější.

Sportovní oděv poznamenal ve svém vývoji tyto období:

1, období v letech 1870 – 1890

Zvrat mody nastává v letech 90. Jízda na kole se stává společenskou zábavou mužů a žen a současně mizí i poslední honzíky. Střih šatů se zjednodušuje a přizpůsobuje novým potřebám. Nevhodnějším sportovním oblečením se stává kostým s košilí a kravatou, i když alespoň jeho rukávy jsou ještě reminiscencemi na modu *biedermeieru*.

- Princ Waleský, pozdější král Eduard VII, hraje tenis. Sportovní oblečení u mužů se skládá z dlouhých nohavic a košile, sportovní oblečení chlapců z námořnických blůz a dlouhých kalhot nebo kalhot ke kolenům. Ženský sportovní oděv se ještě jinak neliší od prostého vycházkového oděvu.

2, období Secese

V mode 19. století vládou dva protichůdné proudy:

- první je ovládaný sportem – převládá funkčnost
- druhý je ovládán modními salony – převládá modnost

Začíná se využívat bicykl a kostým, který umožňuje ženám volně se pohybovat, pořádají se ankety, zda sport pro ženu není škodlivý a zda neuškodí ženské morálce. Současníkům se zdálo, že příliš vzduchu a slunce škodí pleti, že rukavice má žena nosit i doma.

Teprve moda konce 19. století vytváří nový typ oděvu se zvonovou sukní a šunkovými rukávy, který pomáhá stylizovat jak sportovní, tak večerní oděv do secesního tvaru S, který smíří všechny protiklady jednotným stylem, který zavrhuje vše staré a přísahá na novou víru.

3, období mezi dvěma světovými válkami

Poznenáhla převládá sportovní typ oblečení i v prostředí, jemuž byl dříve vyhrazen jedine oděv společenský.

4, období konec 20. století se mohl český sportovec začít oblékat účelně i modně, využívat všechny vymoženosti rychle se rozvíjející technologie české. Toto období je poznamenáno masovým rozšířením sportu – a masovým rozšířením sportovních oděvů. Lyžování, bruslení, hokej, fotbal, tenis a další sporty výrazně zjednodušily oděv a pomáhaly ho racionalizovat. Zvláště televize se významně podílí na obrovské popularizaci sportu. Vznikají nové materiály – maximálně elastické, prodyšné a savé, tepelné izolující, odpuzující vlhkost. Bundy, sportovní komplety, trička tvoří obraz městské ulice. Jejich ležérnost, funkčnost i jednotný vzhled – bez rozdílu věku, pohlaví, společenského postavení – vyhovují životnímu stylu velké části společnosti na konci 20. století. Sportovní oděvy výrazně unifikovaly oblečení především mladé populace. Uni- styl má dnes podobu stejného sestavení oděvu a doplňků sportovního zaměření pro chlapce a dívky.

Ženy v sedle:

Vyjíždky na koni se staly mezi dobře situovanými dámami v polovině minulého století velkou modou a totéž platilo i pro sportovní kostým. Liší se od naší současné představy sportovního oděvu. Ve srovnání s tehdejšími vycházkovými, tj. velmi přezdobenými a nepraktickými ženskými šaty už kostým té doby k jisté praktičnosti přece jen spěje. Jezdecký kostým byl kombinací dámských a pánských prvků. Pod kabátkem nosily dámy pánskou bílou vestu a kravatu, ale dlouhá široká sukně byla čistě ženská záležitost. Také pánský cylindr si dámy ozdobily dlouhým závojem. Moc praktické a sportovní to nebylo, ale ta rafinovaná kombinace působila na pány, kteří dámy na vyjíždkách doprovázeli, velmi přitažlivě.

Elegantní, ale stále nepohodl

Před vyjíždkou

Jezdecký kostým z poloviny 19. století byl kompromisem mezi praktičností pánského oděvu a rafinovanou zdobností dámské módy.

V čem na dostihy

Secesní móda pracovala se stříhovými detaily, ozdobami a doplňky. Kostým se stal působivým prostředkem společenské reprezentace. (Wiener Mode 1900)

I NA HORÁCH SPORTOVNĚ:

Dalším sportem se stalo lyžování kolem roku 1890. Rozkvět tohoto sportu nastal v 70. letech 20. století. Do té doby byly prázdniny výsadou vyšších vrstev. Běžně pracující neměli dostatek času ani peněz, aby několik dní zasloužené dovolené trávili v Alpách. Také nezbytná výbava překračovala finanční možnosti většiny běžných lidí. Postupně se lyžování stávalo méně nákladným a tudíž dostupným širokým vrstvám.

At patříte k té či té vrstvě, jistě chcete na svahu vypadat co nejlépe. I v dámském sportovním oblečení se zrcadlí dobová móda.

Koncem 19. století jezdily dámy po horách v dlouhých sukních. Zvláštní lyžařský oděv nebyl totiž doposud na světě. Krátce před 1. světovou válkou se objevila kombinace kalhot s délkou pod kolena a sukně.

Ve 20. letech již ženy nemusely kalhoty skrývat a lyžařky to přijaly s povděkem. Tehdejší modely měly široké nohavice zdrhnuté kolem kotníků, připomínaly spíše dlouhé pumpky.

Ve 30. letech nahradily pumpky zúžené kalhoty dole s pásky, které se podvlékaly pod podrážku bot a bránily vysoukáním nohavic. Celek dotvářel anorak z nepromokavého bavlněného gabardénu. Legendární šponovky z pružného materiálu v roce 1948 německá oděvní značka Bogner. Modní návrhářka Marie Luxová – manželka podnikatele a lyžaře Willyho Bognera – jimi způsobila doslova převrat v lyžařské módě.

V 50. letech vyjely ženy na svahy ve velké novince – v kombinézách zhotovených z pružných syntetických materiálů.

V 60. letech již chemický průmysl nabídl nepromokavé vzduchotěsné látky, kterými neprofoukl vítr. Ve sféře lyžařských bot nahradil kůži plast a tkanice vytlačily mnohem praktičtější přezky.

Lyžařský výlet samozřejmě nezahrnuje pouze sportování, ale také příjemné chvíle oddechu, modními tvůrci nazvané *apres – ski*. Oděvy po lyžování by měly být elegantně ležérní. Základními rysy jsou moderní ležérní vzhled, doplňky náležející k lyžařské disciplíně a oživení zvláštnostmi modního trendu. Podstatou každého lyžařského zájezdu by mělo být dokonalé sportovní využití a příjemný odpočinek.

Plážová moda (včera a dnes). Jak to vypadalo s dámami na plážích v minulém století a jak by to mohlo vypadat dnes?

Léto se neodvratně blíží a s ním i snaha zabarvit své tělo dobronozova.

Klasický plážový styl se zdá být věčný, avšak jeho kořeny sahají do 30. let 20. století. V 50. letech se vybrousil a rozšířil po celém světě. Avšak plážová moda sahala už na přelomu 19. a 20. století, když se dámy nořily do vody v koupacích úborech dlouhých po kotníky nebo do poloviny lýtek: délka nebyla jen věcí cudnosti, ale i ochranou kůže proti nežádoucímu opálení. Bronzový nádech přišel do módy až ve 20. letech 20. století, což sebou přineslo potřebu plavek, které více odhalovaly záda a partií podpaží. Dvojdílné plavky se poprvé objevily ve 30. letech, avšak široká ramínka a vysoké kalhotky zdaleka neumožňovaly celkové opálení.

Bikiny a monokiny:

Roku 1946 Francouz Louis Rezed zmenšil dvojdílné plavky na samou podstatu, čímž vytvořil podobu dnes známe jako bikiny. Jednodílné plavky, považované za ženštější, si dlouho udržely vedoucí pozici, v 60. letech však už ženy našly zalíbení v bikinách. V 70. letech se představily monokiny, které si troufla nosit jen hrstka odvážných žen. Od té doby bylo možné na pláži cokoli.

Inspirace u domorodců:

Kromě úborů určených na plavání a opalování zahrnuje plážové oblečení i věci vhodné na cestu po pobřeží, k bazénu, na procházku nebo na krátký výlet do vnitrozemí. Moda si zvykla hledat inspiraci v odívání místního obyvatelstva, což dává smysl, neboť domorodci nejlépe znají své klima. Ve 20. letech se nejvyhledávanějším cílem stala letoviska francouzské Riviéry a vyznavači slunění si rychle vzali za vzor oblečení rybářů a přístavních dělníků. To jim dávalo pocit, že jsou součástí lokálního dění. To také vysvětluje, jak milionářky a vévodkyně přišly k pruhovaným tričkům, baretům, v nichž vyseďovaly v kavárničkách a pokuřovaly ginetesky. V 40. a 50. letech 20. století převzala oblast Středozemního moře několik amerických prvků, jako byly jednoduchá modrobílé proužkované šaty a pestrá havajská košile.

Klasická plážová garderoba by nebyla úplná bez letní obuvi a doplňků. Drahé a levné, jednoduché a exotické, praktické a přepychové, propojené těchto kontrastů dodává celku zvláštní šarm.

Dnes to na luxusní
pláži může vypadat i takto.

Moda na kolech:

Dnes patří kolo k běžnému sportovnímu vybavení téměř každého a doprovází nás od dětských let až do seniorského věku. Nebylo to vždy samozřejmé. A už vůbec ne pro ženy. Ještě na konci 19. století bylo vrcholem směšnosti, když se jízdy na velocipedu začaly zúčastňovat ženy.

Každý se smál jako zběsilý (1896). Hlavně se smáli muži, než je za pár let smích přešel. První cyklisté to neměli právě jednoduché. Značnou odvahu potřebovali pionýři cyklistiky i k prosazení sportovního úboru, který se v době secesních vycházkových obleků zprvu setkával s morálním pobouřením až odsouzením. Avšak dcery se odradit nenechaly. Dokonce chtěly jízdu na velocipedu vyzkoušet. Musely překonat několik překážek, neboť podle tehdejších názorů byl sport velocipedistický byl přístupný jen mužům, protože se nesrovnával s ženským temperamentem. Ženám bylo pouze dovoleno, aby tvořily dámské klubovní výbory, obstarávaly ceny pro vítěze a pořádaly večírky. Jejich pokusy o jízdu na kole doprovázely odsuzující výroky. *Dáma pracující na kole plnou silou v potu tváře své jest zjevem odpuzujícím. (Nové Pařížské mody 1896).* Jindy byly udávány zdravotní důvody: *U dívky nedospělé jízda na bicyklu může být škodlivá nepříznivým vlivem na vývoj pánevního ústrojí pohlavního. Konstrukce bicyklů často bývají takové, že sedí v poloze shrbené, s pažemi semknutými, což nepříznivě působí na vývoj hrudníku.*

Oblečení žen: dámské vycházkové oblečení, jen sukni nahrazovaly kalhoty- byly to kalhoty tureckého typu: široké nohavice sahaly pod kolena, kde byly podkasané. Zbytek nohy kryly černé punčochy.

I když měly dívky v Evropě před sebou tento vzor, dlouho jezdily oblečené stejně jako na vycházku. Pařížské mody z roku 1894 jsou proto k nástupu ženské cyklistiky shovívavé až galantní. *Dámu učinil bicykl elegantnějším, oživil jej ladným půvabem svých zjevů. Toileta bicyclettová vyniká elegantní prostotou: sukně, blůza, kožený pas, mužská kravata, klobouček.* V roce 1895 nová pařížská moda doporučuje speciální kostým pro velocipedistky. *Oblek se může zhotovit ze ševiotu nebo sukna barvy prachové šedé. Pod řasnatou sukénkou, která se do kulata stříhá se obléknou spodky, k nimž se připojí zároveň kamaše.* Na pohodlné oblečení to ještě nevypadá, přesto se staly dámské spodky doplněny kamašemi nebo punčochami velmi diskutovaným tématem.

Nejchoulostivější otázkou při jízdě na velocipedu, pokud se také dáma je otázkou kostýmu. Zdá se že, sukně bude muset ustoupit spodkům. Tato přeměna kostýmů, který se stává podobný mužskému, vyvolává největší předsudky proti jízdě na kole. Velociped a ženy v dubnu roku 1896. Dámy musely bojovat s přesuvkami mužský a ženský šatník. Začala se šířit moda kalhot – prozatím moda cyklistických spodků, se rychle šířila mezi dámami, které vůbec na kolo nesedly. Neměly to vůbec jednoduché. Vlna kritiky proti vybočení z dobové konvence na sebe nenechaly dlouho čekat, i když současným ženám v elastických kalhotách tyto řádky musely připadat směšné:

Pařížanky, které si nechají záležet, aby v oboru mody nade všemi Evropankami vynikly, začínají se objevovat veřejně v těsných, někdy až velmi těsných bicyklových oblecích, aniž by vůbec na bicyklu jezdily. Zanesla se myšlenka: ženy, které umějí jezdit na bicyklech mají dovoleno nosit spodky, ostatní ženy by se měly vrátit k dlouhé, vše zakrývající sukni.

Až do 20. století byly ženské nohy ukryty pod sukní sahající až ke kotníkům. Proti kalhotám vystupovaly zvláště ostře ženy, které píšou do modních časopisů. *Tak široké krátké kalhoty bývají ponejvíce výrobkem tohoto nevkusy. Možná že jsou praktické. Ale kratší rozdělená sukně, k ní blůza z pružovaného zefíru, kožený pas a slaměný klobouček se širším okrajem- tot pravý kostým na kolo.*

Obchodní **VELOCIPEDŮ** **SLAVIA**

VELOCIPEDY
 motocykle a automobily
 (kolárny vozy motorové).

LAURIN & KLEMENT **ML. BOLESLAV. (Král. České)** **V zajetí mocné reklamy**

Reklama z konce 19. století propaguje nejen velociped Slavia, ale zároveň i kalhotový kostým odvážných „amazonek“.

Emancipace...

Na začátku 20. století přestalo být kolo výstředním luxusem a stalo se masovou zábavou pro pány i dámy.

Především cudně

Když se zkrátily sukně a pod nimi se objevily kalhoty, zakryly lýtka punčochy a kamaše.

Módní ševiot

Nové Pařížské módy z roku 1896 doporučují tento cyklistický kostým z tmavomodrého ševiotu.

Se slamákem

I na bicyklu byla dívka v době secese zahalena od hlavy k patě, nesměly chybět ani kožené rukavice a módní slamák.

Průkopnice cyklistiky

První „cyklistýnky“ usedaly na kola ve vycházkových šatech a mohutných módních kloboucích.

S hlavou vzhůru

Dámy v dlouhých šatech vyztužených šněrovačkou se staly ozdobou cyklistických tratí konce 19. století.

Praktické a účelné

Se stále se zvyšujícím počtem aktivních cyklistů je dnes výroba cyklistických úborů a doplňků zcela svěbytným a mimořádně výnosným oborem.

Moda ve službách sportu:

Rekreačně provázané sporty tvoří zcela přirozenou součást životního stylu moderního člověka. Ještě na začátku 20. století byla situace jiná. Na stránkách dobových časopisů vedli moralisté diskuse o tom, jak působí sport na morálku a na zdraví. Že se jednalo především o sportovní aktivity mužů, bylo zcela samozřejmé. Vždyt žena měla ve společnosti jasně přidělenou úlohu – být dobrým andělem v domácnosti. Ženy byly po mnoha desítkách let uvězněny v nepohodlných korzetech a dlouhých sukních vyztuženými spodničkami, proto se o tělesné výchově a o sportu nemluvalo. Dovedeme si představit takové reprezentační dámy při nějakém prudším pohybu? A v jiném prostředí, nežli byly městské promenády? Dávky to se sportovními aktivitami zkoušely už v poslední době 19. století. Bylo jim tolerováno *klouzání na želiskách*. Lékaři doporučovali při bruslení opatrnost. Ostatně společnost neskrývala pohoršení, když se na bruslích předváděla vdaná žena, byt oblečena stejně jako na promenádu.

První kapitola o sportu patřila nepochybně mužům. Ani pro ně však nebyly sportovní aktivity samozřejmostí. Dokonce i takovému *aristokratickému* sportu, jakým byl šerm, se věnovala pouze malá skupina lidí. Co takový masový sport jako kopaná? Ta byla ještě na konci 19. století považována za sport surový a znemravňující. Studenti, aby se vyhnuli trestům ve škole, nastupovali k fotbalovým zápasům pod cizími jmény.

CUDNOST PŘEDEVŠÍM:

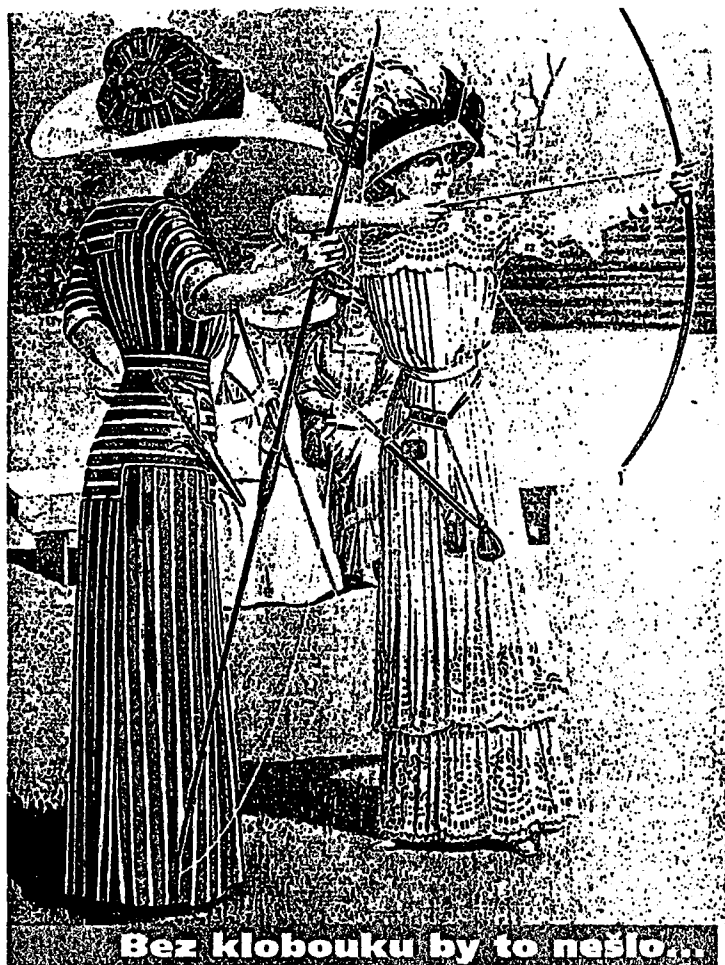
Dívky se však nedaly odradit mravokárci a spíše poprávaly sluchu těm osvěcencům, kteří propagovali tělesné cvičení a sport i pro dívky. Ale za předpokladu, že daný sport není na újmu mravnosti a ženskosti.

Ideálním sportem pod širším nebem se stal Lan – Tennis: tuto míčovou hru, předchůdkyně tenisu, si nechal patentovat Angličan W.C. Wingfield pod názvem *sféristka*, již v roce 1874. O rok později byla hra přejmenována na Lan- Tennis a první turnaj této nové hry uspořádal v roce 1877 *All England Croquet AND lan Tennis Club* ve Wimbledonu. Od té doby se hraje wimbledonský turnaj každý rok a patří k nejprestižnějším tenisovým soutěžím. I když se první tenis v Čechách hrál už roku 1879 v parku hraběte Kinského v Chocni a v roce 1885 byla uspořádáno první mistrovství o titul zemí koruny české, prosadil se tento sport až v závěru 19. století. A to ještě pro většinu představovala tato hra spíše nežli sport událost společenskou – alespoň pro dámy zcela určitě.

ŠATY KU SPORTU A VYCHÁZKÁM

Marně bychom na stránkách dobových hledali nějaké typické sportovní oblečení. Dívky hrály tenis v běžném vycházkovém oblečení, v šatech určených pro mladé dámy ku sportu a vycházkám. I když jsou dívky na stránkách modních časopisů zobrazeny s tenisovými raketami, golfovými holemi nebo dokonce s lukem, jejich oblečení má všechny znaky společenského oděvu. Secesní šaty s dlouhou sukní ke kotníkům měly složité střihy a ještě složitější ozdoby: prýmký, krajky, pentle, ozdobné knoflíky, výšivky. Také materiály – lehké fuláry, voály, batisty – se liší od naší představy praktického sportovního oděvu. A co teprve rozměrové secesní klobouky? Ty dívky neodkládaly ani při tenisu. To, co bylo ukryto pod secesním oděvem ku sportu, se snad vymyká sportovnímu odívání ještě více: trup svazovala šněrovačka, dolní polovinu zatěžkávaly škrobené spodničky. Není divu, že měly tenisové turnaje na Střeleckém ostrově účastníků dámy a mělo to význam společenské události. Tenis se prostě stal modní hrou se vším, co k tomu patřilo – včetně krásných šatů. Snad v tomto sportu jakkoli je dosti oblíben, je přece jen málo žen a dívek, které můžeme nazvat dobrými hráčkami. Změna přístupu ke sportu i ke sportovním oděvům nastala až po 1. světové válce. Emancipaci žen a dívek – vyjádřena na venek i jednoduchými šaty ke kolenům a účesem z krátkých vlasů – proměnila i pohled na sport. Ten přestel být společenskou hrou, při níž bylo předvést nové šaty a nový klobouk. Více nežli na eleganci se začalo hledět na

sportovní výkony. A to byl už byl krůček k tomu, aby se hráčky tenisu rozběhly po hřišti v krátkých sukních a teniskách.

Bez klobouku by to nešlo...

Dámy neodkládaly efektní klobouky ani při lukostřelbě (1910)

Slušivé, ale nepohodlné

Dívky byly oblečeny „ku sportu“ stejně jako na městskou promenádu

Bílý sport

Tenis se stal „bílým sportem“ – a tomu odpovídalo i náležité oblečení hráčů

Výsada mužů

Na začátku 20. století se objevují první plakáty se sportovní tematikou. Brankář Slávie – plakát Karla Reisnera z roku 1900

Kontraproduktivní

Dámy hrající badminton
jsou uvězněny v šatech
od hlavy k patě (Bazar 1895)

Lawn-Tennis
se stal oblíbenou společenskou zábavou. Tomu odpovídaly i nákladné toalety a doplňky

Sporty pod širým nebem umožňovaly předvést novým způsobem secesní módu. (Nové Pařížské módy 1907)

Jako na módní přehlídce

Minišaty a šortky

Dnes se sportovní módou zabývají špičkoví odborníci a celé týmy módních návrhářů

Pro vlast i pro zdraví:

Aerobik, gymnastika, jogging, fitness... to není reklama na slovník cizích slov! Tyto všeobecně známé anglické názvy vstoupily nejen do našeho slovníku, ale i do života. Označují tělesnou aktivitu dívek a žen, která neodmyslitelně patří k životu. Tělesná cvičení mají pozitivní vliv nejen na tělo, ale i na odívání. Elastické trikoty a body, a to nejružnějších kombinací a barev, výrazně zpestřily dámský šatník. Jestliže chceme mluvit o nějakém pokroku v módě, tedy právě tato oblast v odívání se ze poslední staletí změnila k nepoznání. V šatníku našich prababiček – tak bohatém na společenské a vycházkové šaty, na klobouky, rukavičky a slunečníky – bychom nějaké cvičební úbory alespoň trochu podobné těm dnešním hledali marně. Ještě na začátku 20. století založení dívky jezdily na kole v dlouhých sukních, bruslily ve vycházkovém kostýmu a tenis hráli v šatech vyztužených šněrovačku a spodničkami. Přesto se právě v této době objevuje řada odborných lékařských pojednání i populárních článků o prospěšnosti tělesných cvičení i pro dívky. V čem tedy ta tělu prospěšná cvičení prováděly? PAŽE TUŽME, VLASTI SLUŽME! Toto heslo, které dodnes zdobí nejednu sokolovnu, bylo jasným *programovým prohlášením* vlasteneckého tělocvičného spolku Sokol. Ten sehrál rozhodující úlohu pro všeobecný rozvoj tělovýchovy a první zapojení žen a dívek do cvičení. Význam Sokola pro českou společnost druhé poloviny 19. století byl však mnohem větší. Výrazně přesahoval oblast tělovýchovy. Vlastenecké ideály rovnost a jednota všech členů bez ohledu na jejich společenské postavení – to všechno působilo povzbudivě na národní snahy české společnosti, ale bylo trnem v oku vládním kruhům. A co teprve sokolovský kroj? Ten byl považován za provokativní symbol revoluce!

Vznik sokolovského kroje tvoří zajímavou epizodu v dějinách mody. Autorem návrhu byl malíř Josef Mánes. Od zakladatelů Sokola – Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera – dostal při zadání úkolu podmínku, aby součástí kroje tvořila červená garibaldiiovská košile. A právě tato košile vyvolala hned na počátku mezi členy Sokola spor. Zdála se jim být příliš provokujícím symbolem revoluce. Většina byla pro a nakonec zvítězil kompromis. Valná hromada schválila, aby kroj tvořily kalhoty a kazajka z rezného plátna se zapínáním podle vzoru vlastenecké čamary a k tomu kulatá čapka ozdobená kokardou v červenobílých národních barvách a sokolím pérem. A košile měla barvu červenou, nebyla však zpočátku závazná a mohla být nahrazena košilí jiné barvy. Brzo po svém vzniku se sokolský kroj stal mezi českou společností doslova modní záležitostí. Výbor Sokola proto musel zakročit a vydat nařízení, která nošení kroje omezovala na společná a slavnostní vystoupení. Sokol byl od začátku své existence spojen s ženami. První kapitola žen v tělovýchově byla tedy pouze společenská, jak to žádala dobová morálka.

VOLNOST A ZUŠLECHTĚNÍ

Ženy však dlouho nevydržely pouze hledět s potěchou na počínání mužů. A tak vznikl v listopadu 1869 Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. Spolek povzbudil ve většině tehdejší společnosti pohoršení, i když cvičitelkami byly ženy a v předsednictvu zasedaly dámy z uznávaných společenských kruhů. Přesto se námitky objevily, že je tělocvik pro dívky nevhodný, že škodí ženskému organizmu a je nebezpečný pro budoucí mateřství, připraví prý dívky o půvab, stanou se z nich mužatky a podobně. Ostatní ženy však naštěstí vytrvaly a pod heslem Volnost a zušlechťování pokračovaly v prosazování tělesných cvičení žen. Ženská tělovýchova se postupně prosadila díky nesporné autoritě Sokola, ale i zásluhou některých známých lékařů a žurnalistů. Pro ženy a děvčata byly uznány za vhodné pouze kruhy a kolovadla. I když zprvu většina rodin dívčí cvičení odmítala, nový školský zákon prosadil tělocvik i do dívčích škol. Modní časopisy z konce 19. století začaly pravidelně uvádět Tělocvičné úbory. I když se jim nevěnuje taková pozornost jako jiným druhem oděvu, přece jen pomocí obrázku, obsáhlým popisům a střihům si můžeme představit v čem se cvičilo před 100 lety. Rozhodně to bylo méně pohodlné oblečení, než známe dnes. I malá děvčátka cvičila zahalená od hlavy až k patě. Šaty s dlouhým rukávem a se sukní pod kolena doplňovaly

nabírané kalhoty do poloviny lýtek, k nim vysoké šněrovací botky. Co na tom zachránily volánky a krajkové lemy? Byly na pohled jistě hezké, ale volnému pohybu bránily, stejně jako pás z lakované kůže. I ve cvičebních úborech se prosadila secesní zdobnost a prudérní morálka. Ještě na začátku 20. století uvádějí nové pařížské mody 1905 například tento cvičební úbor pro osmnáctileté školačky: *Šatičky se zhotoví ze světle šedého listru a skládají se ze spodků, které se naberou několik centimetrů od dolejšího okraje ve volant a provléknou gumou, aneb se může volant zvlášť stříhnouti, načemž se zdobí vlněnými neb hedvábnými prýmký. Sukénka opatří dvěma nabíranými volanty a nahoře kolem se nabere, takže splývá ve vlnitých záhybech.*

Pro mladé dívky

Také tento „oblek tělocvičný pro mladé dívky“ z časopisu *Bazar* má daleko k dnešním elastickým body

Mrštnost stranou

Cvičební úbor pro děvčátka předškolního věku (4 až 6 let) zdobily volánky a knoflíčky (časopis *Bazar* 1871)

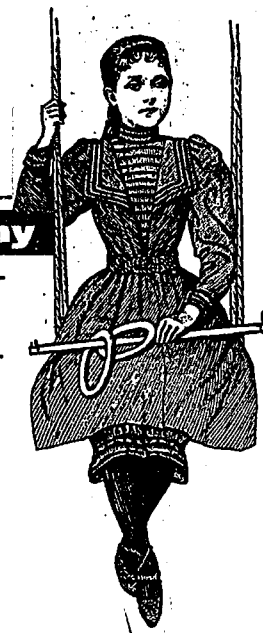

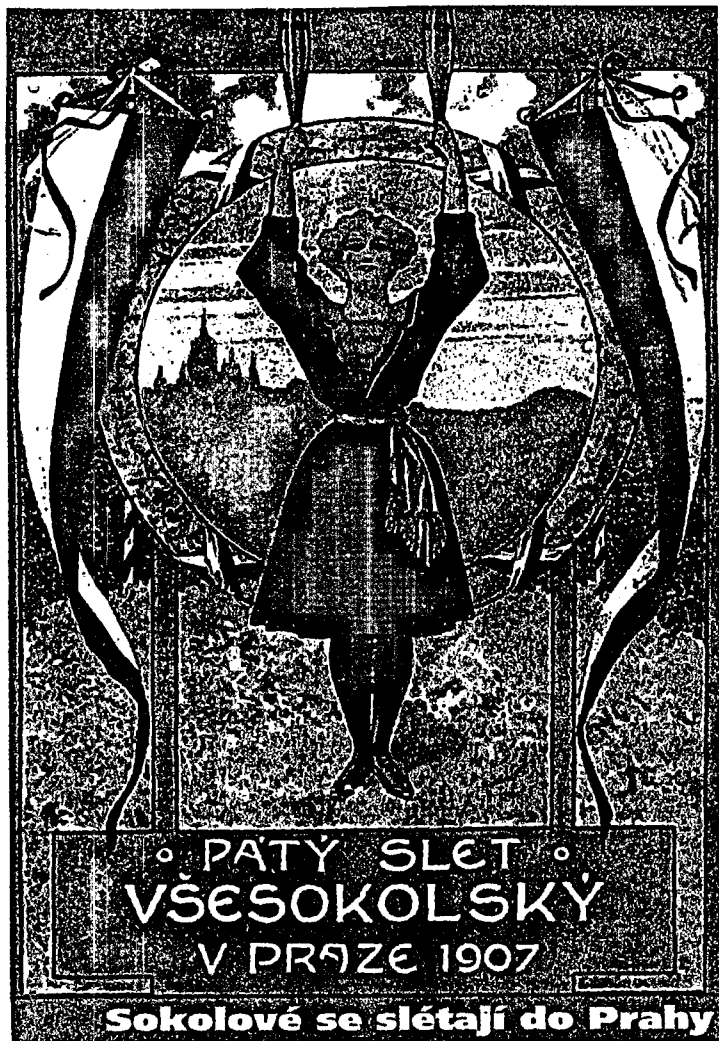
Roztomilé, ale...

...neúčelné! Složitě šaty, do kterých byly oblékány i malé holčičky, bránily přirozenému pohybu a dětské tělesné aktivitě

Do tělocvičny

„Hygienický cvičební komplet“ – jak tento model nazývaly Wiener Mode z konce 19. století – doplňovaly kromě kalhot ke kolenům i punčochy

Jak vypadal úbor žen cvičících s kužely, dokumentuje pozvánka na Pátý všesokolský slet.

Minimalismus

Dnes je hlavním kritériem účelnost, důraz se klade na kvalitu.

Švarný sokol

Červená košile sokolského kroje se stala trvalým symbolem demokratických a národně osvobozovacích cílů tohoto hnutí.

Předkové na cestách:

O přírodě se hodně mluvilo a psalo a cesty do přírody se staly oblíbenou součástí společenského života. Podíl na tom měla romantická záliba ve vším nespoutaném a tajemném. Proto romantičtí básníci vyhledávali zříceniny hradů a místa obestřená legendami minulosti i rouškou tajuplnosti. Karel Hynek Mácha byl toho názorným příkladem. Opájel se výškou hor, svobodným prostorem a někdy dokonce přespál pod širákem. Cestu do Benátek podnikl pěšky. Podobně to byl i básník Frič. Když se jako student vracel z dlouhé cesty po Polsku, nenechal oblek nikoho na pochybách, že cestoval, jak bylo u studentů běžné – pěšky. To byli romantičtí básníci. Usedlým měšťanům stačil výlet za městské hradby.

Marně bychom hledali u tehdejších výletníků nějaké turistické oblečení. Tehdejší slečny a pánové nechápali, proč by se měli na výlet obléknout jinak nežli do společnosti. Na jejich omluvu musíme dodat, že se jejich pobyt v přírodě lišil od naší představy. Za městskou bránou stály zvláštní vozíky jedním koněm, kryté plachtou proti slunci a dešti. Ty vyvážely výletníky na žádané místo. Slečny měly vycházkové šaty a botky vhodné spíše do taneční síně než na výlet. Však také nešlo o žádnou túru. Program byl čistě společenský: společná svačina na trávníku, po pikniku natrhaly dívky květiny a ozdobily jimi slyšené klobouky.

Mladí muži se oblékali přece jen o poznání praktičtější. Na výlety chodili v lehkých halenách z pruhovaného cajku, v kalhotách z nankinu nebo rezného plátna s širokým koženým pásem. Toto neformální oblečení dovoľovalo sejmut nákrčník a rozhalit u krku košili. Také zábava byla méně formální nežli v běžném společenském prostředí: mladí zpívali oblíbené písně, recitovali verše.

DO HOR, NEBO K MOŘI?

Tuto otázku si kladly mnozí z nás před každou dovolenou. Stejně tak se rozhodovali kdysi i páni a dámy z vyšších společenských kruhů. A odpověď nebyla lehká, divoké hory odpuzovaly svou nehostinností a neméně děsilo dámy i divoké moře. Většinou neuměly plavat.

Proto se také pobyt u moře odvíjel převážně na břehu přímořských středisek a na jejich promenádách. První přímořská letoviska vyrůstala v chladnějším podnebí: na pobřeží Baltského, Severního a Východního moře i na pobřeží Antlatiku. Však hlavním cílem cesty k moři nebylo chytání bronzů a pobyt ve vlnách, ale vdechování vonných mořských solí. Tuto ozdravnou činnost mohly ženy provádět pod slunečníky.

Koupací úbory se příliš nelišily od vycházkových šatů. I na projížďku lodkou – pokud se něčeho takového odvážíly – usedaly ve vycházkových šatech. V roce 1888 byl založen Vojtou Náprstkem Klub českých turistů. Nastartoval tak zlatý věk turistiky – a tím i turistických oděvů. Ty se však pramálo podobaly současné sportovně orientované módě. Zvláště dámský oděv do hor by se nám nezamlouval. Oděv tvořil: dlouhou sukni, vypasovaný živůtek s modními šumkovými rukávy a šil se ze silně, vlněné látky – lodenu. Vlastně se jinak nelišil od vycházkového oděvu. Dámy pouze zaměnily slunečník za dlouhou turistickou hůl a kabelku za batoh.

SPOLEČNÍK NA CESTÁCH:

I když dámy z konce 19. století necestovaly samy, ale vždy po boku nějakého průvodce, zajímá nás teď jiný společník jejich cest. Rozmach cesty obohatil secesní dámský šatník o jeden praktický oděv = cestovní plášť. Šil se většinou z lehké vlněné látky a chránil složité a zdobené secesní šaty před prachem a poškozením. Vzhledem k šířce dlouhých sukní byl volného střihu, sahal ke kotníkům a dal se uzavřít zapínáním až ke krku. Není divu, že se tohoto praktického pláště ženy nevzdaly ani ve 20. století. Měnil se pouze jeho materiál, střih a délka. Tento typ pláště najdeme i v našem současném šatníku. Ocenujeme jeho praktičnost, i když cestujeme jinými prostředky – a bez klobouku se závoje.

Turista s tornou

Gustave Courbet zobrazil sám sebe, jak se vrací z malířských toulek přírodou. Na obraze „Setkání“ je patrný rozdíl mezi jeho praktickým oděvem a módou měšťanů.

Vysoko do hor

Cestovní kostým z vlněné látky měl stejný střih i doplňky jako vycházkové oblečení.

Nezbytný plášť

Secesní toaletu chránil před prachem cestovní plášť.

V zajetí rychlosti

Motorová kola změnila způsob cestování i cestovní oděvy.

Žena se závojem

Ani na cestách nesmělámě z konce 19. století chybět klobouk se závojem.

Dámy na parníku

Cesta parníkem byla především společenskou záležitostí, již samozřejmě odpovídalo i patřičně elegantní oblečení.

Komfort především

Dnes si každý cestuje, v čem sám uzná za vhodné, hlavním kritériem je pohodlí a účelnost oblečení pro daný typ výletu.